

БИР ТУУГАНДЫК

I ГЛАВА

БИР ТУУГАНДЫКТЫН МИЛДЕТИ

1. МОНАХТЫН ЖАШООСУ

1. Менин окуучум болгусу келген адам өз үйүн, өз коомун жана байлыгын калтырууга тийиш. Ким менин окуум үчүн булардын баарын таштаса, ал менин мураскорум. Аны кечил деп аташат.

Эгерде адам менин этегинди кармап, менин артымдан калбай, изиме изи түшүп жүрсө да, бирок анын жаны сараңдыктан тытылып жатса, анда ал менден алыс. Ал кечилдей кийинсе да, ал Менин окуумду көрбөйт. А ким Менин окуумду көрбөсө, ал Мени көрбөйт.

Эгерде адам Менден жүз миндеген чакырым алыста турса, бирок анын жаны туура ишенимде жана бейпил, сараңдыктан эркин болсо, ал дайыма Менин жанымда турат. Анткени ал Менин окуумду көрүп турат. А Менин окуумду көрүп турса, ал Мени да көрүп турат.

2. Менин окуучу-кечилдерим өмүрүндө төмөнкү төрт шартты аткарышы керек.

Биринчиден, өздөрүнүн кийимдерин эски кездемеден тигиш керек. Экинчиден, кечил кайыр-садагадан тамактаныш керек. Үчүнчүдөн, ал дарак астында же ташта жашаш керек. Төртүнчүдөн, кечил бир туугандарынын заарасынан жасалган дарыны гана ичиш керек.

Идиш кармап, эшиктен эшикке барып садага суроо — бул жакырланып кайырчы болуу, бирок коркутуу же алдоо менен кайырчы болуу эмес. Бул адамдын жакырланып кайырчы болуусу, аны бул дүйнөдөгү бардык кыйналуулардан бошонууну окутуп жана адашуудан кантип жол табууну үйрөтөөрүнө ишенгендиктен келип чыккан.

Эгерде адам кечилдикти кабыл алып, бирок сараңдыктан бошой албай, ачуусун тизгиндей албай жана өзүнүн беш сезүү органдарына келүүчү жолду тосуп, коргой албаса, анда ал кечилдикке татыктуу эмес.

3. Ошол адам, өзүнүн кечил экендигине ишенген жана адамдардын суроосуна кечилмин деп жооп берген, ишенимдүү түрдө төмөнкүлөрдү айта алат:

Бир туугандык

"Мен, кечил эмнени кармануу, аткаруу керек болсо, кынтыксыз баарын аткарам. Кечилдик чын ниеттен чоң бакыт каалайм, мага кайыр-садага бергендердин баарына, жана максатыма жетүүнү каалайм, дал ошол мексатка жетүү үчүн кечилдикти кабыл алгам".

Ошентип, кечил эмне кылуу керек? Ал өзүнүн катачылыгынан жана абийирсиздигинен уялып, өзүнүн денесин, тилин жана жанын тазалаш керек, өз жашоосун пакиза-таза тутуп, беш сезүү органына келүүчү жолду бекем коргоп, жыргал-ырахат алууга берилбеш керек. Өзүн-өзү мактап, бирөөлөрдү жамандабай жана жалкоолонуп, көп уктабоо керек.

Кечинде ал сүкүткө чөмүлүп, тынч отуруш керек жана уктаар алдында узак эмес сейил жасаш керек. Түнү оң жамбаш менен жатып, буттарын бирге коюп, жана эртеңки күн жөнүндө ойлоп, акырын уйкуга кириш керек. Таң атканда тынч отуруп, андан соң бир аз сейилдөө керек.

Күндөлүк турмушта кечилдин жаны дайыма он, туура жолдоболуш керек. Тынч жерди таап алып отуруп, денесин жана жанын түздөп, ал көксөөдөн, ачуудан, акылсыздыктан, уйкудан, жан дүйнөдөгү

арасаттыктан, арман жана күмөндүүлүктөн арылып жана өзүнүн жанын тазалоого тийиш.

Мына ошентип, жанын бир жерге топтоп, акыл жыйнап, турмуштук кумарлардан бошонуп жана көз ачууга, тазарууга умтулуш керек.

4. Эгерде, кечилдикти кабыл алып, адам көксөөдөн жана ачуудан арылбай, таарыныч, көз артуучулук, өзүнө-өзү ыраазылануу жана калп өңдүү жаман касиеттерди жашырып келсе, анда бул кош миздүү курч кылычты өз кийимине ороп алганга окшош.

Ал кечил эмес, кечил кийиминде болсо да. Ал кечил эмес, жакырланып кайыр сурап жүрсө да. Ал монах эмес, сыйынып дуба окуса да. Ал болгону сырткы көрүнүшү боюнча кечилге окшош.

Кечилдин сырткы кейпин гана кийип, турмуштук кумарлардан арылуу мүмкүн эмес. Бөбөккө кечилдин кийимин жаап, аны кечил деген болбойт.

Жанын бир жерге топтой алган гана акылын байыта алат жана турмуштук кумарлардан арылып, көз ачылуу, тазаруунун жолу менен бара алат, дал ушундай адам гана анык кечил боло алат.

Бир туугандык

Максатка жетүү үчүн эмне керек болсо, каны соолуп, сөөгү сөпөт болсо да баарын жасайм деп чечсе, ал үчүн өзүн аябаса, ал сөзсүз максатка жетет, ага жетүү үчүн кечилдикти кабыл алган, таза, аруу иштерди жасайт.

5. Кечил Будданын окуусун айтып, жайылтып жүрүүгө тийиш. Ал бардык адамдарды окутуп, ким уктап жатса, ошолорду ойготуш керек, кимдин жаны тескериленсе, аны түзөөгө тийиш, ал өзүн такыр аябастан окууну кеңири түшүндүрүп, жайылтууга тийиш.

Бирок окууну айтуу оңой эмес, баары, ким окууну айтып, жайылтууну көздөсө, алар Будданын кийимин кийип, Анын ордуна отуруп жана Анын бөлмөсүнө кирүүгө тийиш.

Будданын кийимин кийүү — бул демек жумшак жана чыдамдуу болуу. Будданын ордуна отуруу — демек түшүнүү, бардык нерселер субстанциясыз экенин жана көнүмүш байланыштардан арылуу. Будданын бөлмөсүнө кирүү — демек бардык адамдарга улуу кайрымдуулук жана боорукердик менен мамиле кылуу.

6. Бул окууну айтып, жайылтып жүрүүнү каалагандар, төмөнкү төрт нерсеге өзгөчө көңүл бурууга тийиш: өзүнүн денесине, өзүнүн сөзүнө, өзүнүн каалоосуна жана кошо кыйнала билген улуу боорукерлигине.

Биринчиден, үгүттөөчү, жайылтуучу улуу чыдамдуулуктун мекенинде жашаш керек, ал жумшак болуп, оройлуктан алыс турууга тийиш, эч кандай нерсенин субстанциясы жок экенин түшүнүп, жакшы нерсе жөнүндө да, жаман нерсе жөнүндө да ойлоп койбой, көнүмүш байланыштардан арылууга тийиш. Мына ушуларды эске алып, денесинин бардык кыймылдарын жумшартууга аракет кылуусу тийиш.

Экинчиден, ал өзүнө жакындагандардын баарына астейдил мамиле кылып, бийлик кармоочулар жана терс турмуш алып жүрүүчүлөргө жакындодон карманыш керек, ал башка жыныстагы адамдарга да жолобош керек. Тынч жерде өз жанын өнүктүрүү үстүндө иштеп, дүйнөдө баары себеп мыйзамынын негизинде өтөрүн түшүнүүгө тийиш жана башкаларды мыскылдап же тоотпогондой мамиле кылбай, алардын каталыктары жөнүндө сүйлөбөөгө тийиш.

Үчүнчүдөн, өз жанын бейпил-тынчтыкта сактап, Буддага сүйгөн атасындай, туура жолдо бараткандарга окутуучудай мамиле кылууга тийиш. Ал баарына улуу бооркерлик менен мамиле кылып,

Бир туугандык

окууну айтып, баарына бирдей мамиле кылууга тийиш.

Төртүнчүдөн, Будда сымал, ал дайыма боорукер жана кайрымдуу болуп, Будданын окуусун билбеген адамлардын сөзсүз түрдө бул окууну угушун каалап, бул каалоо аткарылыш үчүн баарын жасоого тийиш.

2. ИШЕНГЕНДИН ЖОЛУ

1. Жогоруда айтылып өткөндөй, ким буддизмге ишенсе, ал үч асылдыкка ишенет, б.а. Буддага, Анын окуусуна жана коомчулугуна.

Ошондуктан буддизмге ишенген Буддага, Анын окуусуна жана коомчулугуна шексиз түрдө ишенип, окууда кандай окутса дал ошондой кылып, ал ишенимдин осуят-эрежелерин кынтыксыз аткарууга тийиш.

Катардагы тарапкерлерге осуятта төмөнкүлөрдү сунуштайт: тирүү жандардын өмүрүн кыйбоо, уурулук кылбоо, ойнош күтпөө, калп айтып алдабоо жана шарап ичпөө.

Үч асылдыкка бекем ишенип жана осуяттардын талабын кынтыксыз аткарып, катардагы тарапкер башка адамдарды үч асылдыкка ишенүүгө жана осуяттарды аткарып жүрүүгө ынандырууга тийиш. Ал туугандарын, досторун жана тааныштарын өз ишенимине тартып, бир динге ишенүүчүлөрдүн катарын көбөйтүүгө аракет кылууга тийиш. Ошондо алар да Будданын кайрымдуулугунан жана боорукерлигинен пайдалана алышат.

Турмуштук тарапкер дайым өзү үч асылдыкка ишенгенин жана көз ачылуу, тазаруу үчүн осуяттарды аткарып жүргөнүн эстеш керек, ошондуктан ал турмуштук адамдардын каалоо дүйнөсүндө жашап жүрүп каалоолордон бошонууга аракет кылыш керек.

Эртеби же кечпи ага ата-энелери менен коштошууга туура келет. Үй-бүлө менен да коштошууга туура келет. Бул дүйнөнү таштоого туура келет. Коштошо жана таштап кете турган нерсеге байланыштын кереги жок, анда эч качан коштошуу болбогон нирвана жөнүндө кыялдануу керек.

2. Эгерде тарапкер Будданын окуусун угуп, ишеними бекемделсе, ал өзүнөн-өзү, өзүндө кубаныч пайда болгонун сезет. Качан иш ушундай абалга жеткенде, ал баарынан жарыкты, баарынан кубанычты көрөт.

Бир туугандык

Анын жаны пакиза жана жумшак болуп калат. Ал чыдамдуу жана ынтымакты жактоочу болуп, адамдарды тынчсыздандырбай калат. Анткени ал Будда жөнүндө, Анын окуусу жана коомчулугу жөнүндө ойлойт, анда кубаныч өзүнөн-өзү пайда болот, баарынан ал жарыкты көрөт.

Ишенимдин натыйжасында ал Буддага биригип, кошулуп кетет. Ал өзү жөнүндө ойлобойт жана өзүнө эч нерсе каалабайт. Ошондуктан ал турмушта эч нерседен тайманбайт, ушактан да коркпойт.

Ал Будданын дүйнөсүндө төрөлөрүнө ишенет жана өлүмдөн коркпойт. Ал окуунун акыйкаттуулугуна жана баалуулугуна ишенет, ошондуктан адамдар алдында коркпостон, эмнеге ишенсе ошол жөнүндө айтат.

Ал баарына кайрымдуу жана боорукер болууга аракеттенет. Ошондуктан адамдарга кайрылууда, ал баарына тең болот. Анда туура жана пакиза жаны болот, ошондуктан ал дилгирлик менен жакшылык кылат.

Оң келип турганда да, кыйын минуталарда да ал ишенүүсүн бекемдей берет, өзүнүн кемчиликтеринен уялат, окууну урматтайт, кандай сүйлөсө ошондой кылат, кандай кылса ошондой сүйлөйт, аны эч качан сөзү менен иши эки ача кетпейт, ал

нерселерге жаркын акыл, көз менен карайт, анын жаны кебелбес тоонун өзүндөй, ал көз ачылуунун, тазаруунун жолдорунда алга жылууну каалайт.

Ар кандай учурда адамдарды Будданын жанын жетекчиликке алып баштайт. Ылайланып, күңүрт-төнгөн бул дүйнөдө терс аяктанган адамдар менен сүйлөшүүдө, аларды жакшылык тарапка өткөрүүгө аракет кылат.

3. Ошондуктан ар бир киши Будданын окуусун угууну каалаш керек.

Эгерде кимдир бирөө күйүп жаткан отко кирсең окууга жетесиң десе, анда ал отко кирүүгө даяр болуш керек.

Анткени ал, бул дүйнөнү каптап күйүп жаткан отко кирип, Будданын атын угат жана өзүнүн куткарылуусун табат.

Ошентип окууну кабыл алып, баарына садага берүү керек, урматтоого татыктууларды урматтап, кызмат кылуучуларга кызмат кылып жана башкаларга бүткүл жаның менен кайрымдуулук жана боорукерлик менен мамиле кылуу керек. Өзүмчүлдүк аракеттер жана чырлануу көз ачуу, тазарууга умтулган адамга татыктуу сапат эмес.

Бир туугандык

Ошентип окууну угуп, окууга ишенген соң, башкаларга ич күйүп, көз артпоо керек, башкалардын сөзү менен адашууга кабылбоо керек, башкысы, өз аракеттеринди терең анализдеп, башкалардын иш-аракети, кадамы жөнүндө ойлобоо керек. Биринчи кезекте жан дүйнөнү байытуу зарыл.

Ким Буддага ишенбесе, ал өзүнүн гана камын көрөт. Ошондуктан анын жаны кичинекей жана дайыма күйпөлөктөп жүрөт. Бирок, ким Буддага ишенсе, артында турган күчкө ишенсе, өз артындагы эң бийик боорукерликке ишенет. Ошондуктан анын жан дүйнөсү кең жана чоң, ал дайыма калбаат, тынч.

4. Денеси убактылуу экенин, анда кыйналуу топтолгонун жана ал жамандыктын булагы экенин ошол, Будданын окуусуна кулак салган, билет. Ошондуктан анын өзүнүн денеси байланган көнүмүштөрдөн эркин.

Бирок ал денесине аяр мамиле кылууну унутпайт. Ал муну жыргалчылык алуу үчүн жасабайт, а акыл-эске ээ болуу жана башкаларга окууну айтуу үчүн жасайт.

Эгерде өз денеңе аяр мамиле кылбасаң, узак жашоо мүмкүн эмес. А эгерде адам узак өмүр сүрбөсө, анда ал окууну үйрөнүп, өздөштүрүп, башкаларга айтып жайылта албайт.

Ким дарыядан өткүсү келсе, ал кайыкты баалайт. Ким саякатка чыкса, ал атты баалап кастарлайт. Ошондой эле, Будданын окуусун уккан адам да, өзүнүн денесин баалап, кастарлаш керек.

Буддага ишенген адам, сулуу көрүнүш үчүн эмес, а өзүнүн уятын бекитүү үчүн, сууктан жана ысыктан коргоонуу үчүн кийиниш керек.

Адам жыргап-ырахаттануу үчүн тамактанбайт, а өзүнүн жашоосун кармап туруу, Будданын окуусун окуу жана аны жайылтуу үчүн тамактанат.

Ал үйдө да жыргал-ырахат алуу үчүн, өзүнүн байлыгын баарына көрсөтүү үчүн жашабайт. Ал көз ачуунун, тазаруунун үйүндө жашайт, үйдүн дубалдары турмуштук кумарлардан, жаан-чачындан жана калп окуулардын шамалынан коргойт деп ойлош керек.

Ошентип баарын өзүндүн ырахат алуун, жыргалчылыгын жана адамдарга артыкчылыгын көрсөтүү үчүн эмес, а көз ачылуу, тазаруу үчүн, Будданын окуусун үйрөнүү жана башкаларга да окутуу үчүн жасаш керек.

Ошондуктан үйдө үй-бүлөсү менен отурганда, адам минутага да окуу жөнүндө унутпаш керек. Ал үй-бүлөнүн жыргалчылыгы үчүн, көкүрөгү кайрымдуулук жана боорукерликке толтуруп кызмат

Бир туугандык

кылууга жана ар түрдүү жолдор менен үй-бүлөсүн туура жолго салууга аракеттенүүсү керек.

5. Турмуштук тарапкер ар дайым ата-энесине, өзүнүн үй-бүлөсүнө, өзүнө жана Буддага кызмат кылуусу керек.

Ата-энесине кызмат кылып жатканда, алар жөнүндө дайыма кам көрүп, аларга бейпилдик жана бакыт-таалай каалоого тийиш. Качан ал аялы жана балдары менен бирге турганда, ал дайыма көнүмүш байлануунун түрмөсүнөн бошонууга аракет кылуусу керек.

Качан ал музыка угуп жатканда, ал Буддадан ырахат алууну издеш керек. Качан ал бөлмөдө турганда, акылдуу адамдын абалына жетүүгө начар нерселерден тап-такыр арылууга аракет кылуусу керек.

Качан ал кимдир бирөөгө бир нерсе берип жатканда, баарынан баш тартып жана сарандыктан арылуу керек. Качан ал адамдардын арасында чогулушта отурганда, Буддалардын жыйналышында отурам деп ойлоо керек. Эгерде кырсыкка кабылса, кандай кырсык болбосун жаны бейпилдигин жоготпошун тилеп сыйынуу керек.

Качан ал Будданын коргоосуна кайрылганда, ал баары менен бирге чоң, туура жолдо болууну каалоосу керек.

Качан ал Будданын окуусунун, ал башкалар менен бирдикте окуунун кенчине кирүүнү, океандай кең, чоң акыл алууну каалоосу керек.

Качан ал будда коомчулугунун коргоосуна кайрылганда, ал башкалар менен бирдикте элди баштап, жолдогу тоскоолдуктардын баарын жок кылыш керек.

Качан ал кийим кийип жатканда, ал момундуктун жана мээримдүүлүктүн кийимин унутпаш керек.

Качан ал кичине жана чоң зарылдыкты аткарып жатканда, ал сарандыктан, ачуудан, заардан жана акылсыздыктан кутулууну ойлоого тийиш.

Качан ал жогору кеткен жолду көргөндө, ал улуу бийик жол менен көтөрүлүүнү жана адашуунун дүйнөсүнөн чыгууну каалаш керек. Качан ал ылдый кеткен жолду көргөндө, ал Будданын окуусунун теренине жетүүнү каалаш керек.

Качан ал көпүрөнү көргөндө, көпүрөдөн адамдарды өткөрүү үчүн, ал Будданын окуусунун көпүрөсүн курууну каалаш керек .

Бир туугандык

Качан ал кайгырып-күйүп отурган адамды көргөндө, тынымсыз өзгөргөн дүйнөнүн бейопасыздыгына көз жашын төгүш керек.

Качан каалоо-эңсөөлөргө берилген адамды көргөндө, ал иллюзиялуу жашоодон бошонууну жана чыныгы көз ачылуу, тазарууга жетишүүнү каалоого тийиш.

Качан ал даамдуу тамак жегенде, ал тамактануунун ченин билип, каалоону азайтууну жана көнүмүш байланыштан бошонууну каалаш керек.

Качан ал даамсыз тамак алганда, ал түбөлүккө турмуштук каалоолордон кутулууну каалоого тийиш.

Жан чыдагыс жай ысыгында, ал турмуштук ысык кумарлардан кутулууну жана көз ачылуунун, тунуунун салкынынын келишин каалоосу керек.

Кыштын кырчылдаган суугунда, ал Будданын улуу боорукерлигинин жылуулугун каалоосу керек.

Качан ал сыйынып жатканда, ал Будданын эч кайсы окуусун унутуп калбоо.у жана аны турмушка ашырууну каалаш керек.

Качан ал Будда жөнүндө ойлоп жатканда, Будданыкындай көрөгөч көздүү болууну каалаш керек.

Качан ал түнү уктап жатканда, ал денесине, тилине жана ойлоруна бейпилдик, ошондой эле

жанынын тазаланышын каалоосу керек. Ал эми турганда, толук ойгонуп, айланасындагылардын баарын көрүп, байкоону каалоосу керек.

6. Будданын окуусуна ишенген адам, бардык нерселерди чыныгы жүзүндө көрөт, б.а. нерселер субстанциясыз экендиги жөнүндө окууну билет, ал жумушту жана башка адам жасоочу иштерди четке какпайт, аларды болгонундай кабыл алат жана аларды өзүнүн көзүн ачуу, тазаруусу үчүн пайдаланат.

Ал, адамзат дүйнөсү жаңылууларга толо экендигине байланыштуу, аны бүгүнкүдөй маанисиз деп ойлобойт. Ал көз ачылуунун, тазаруунун дүйнөсүндө эмне болсо, ал баарынан тазаруунун, көз ачылуунун жолун издейт.

Эгерде дүйнөгө наадандыктын түнөргөн, сокур көзү менен караса, дүйнө маанисиз жана туура эмес болуп көрүнөт. Эгерде дүйнөгө тунук акылдын көзү менен караса, ал ачылуунун, тазаруунун дүйнөсү болуп калат.

Дүйнөдөгү нерселердин маанилүү бары жана маанисизи болбойт. Дүйнөдө жамандык жана жакшылык деген нерсе жок. Болгону адамдын ой жүгүртүүлөрү гана аларды ушинтип бөлөт.

Эгерде бул ойлордон бошонуп, баарын акыл менен калчаса, анда баары асыл мааниге ээ болот.

Бир туугандык

7. Будданын окуусуна ишенген, аны менен бирге Буддага ишенет. Өзүнүн ишенген жаны менен дүйнөдөгү бардык нерсени асыл деп кабылдайт, өзү жөнүндө кам көрбөй, башкаларга кызмат кылат.

Ошондуктан Будданын окуусуна ишенген адам чочутпайт, ал жупуну, башкаларга кызмат кылат, ал жердин өзүндөй айкөл, үстүндө эмне болсо баарын көтөрүп жүргөн, ал баарына кызмат кылууга, ар кандай кыйналууну көтөрүп чыгууга даяр, ал жалкоолукту билбейт, ал бардык кембагал адамдарга жакшылык кылууга даяр.

Жарды жан дүйнөлүү адамга боор ооруу, адамдардын жанын тарбиялоо үчүн кайрымдуу эне болууга умтулуу, мына ушунун өзү бардык адамдарды өзүнүн ата-энесиндей урмат кылууну каалоо, аларга таазим кылуу, өзүнүн улуу окутуучусуна таазим кылгандай.

Ошондуктан, эгерде адамдар Будданын окуусуна ишенген адамды жек көрүп, анын жаны оорутабыз дешсе да, кандай күчтүү уу болсо да океанды уулай албагандай эле антүү алардын колунан келбейт.

8. Будданын окуусуна ишенген адам, өзүнүн бак-

тысы жөнүндө ойлоп жатып, өзүнүн Буддага болгон ишеними Будданын күчү, Анын мээримин экенин түшүнөт жана Буддага ыраазы толот.

Турмуштук ыплас кумарда Будданын окуусуна ишенүүнүн үрөнү жок, бирок Будданын кайрымдуу — мээрмиинен мына ошол ыпластыкка ишенимдин үрөнү себилип, алардан Буддага ишенген жан өсүп чыгат.

Жогоруда биз көрсөткөндөй, уулуу эранда дарагы өскөн токойдо, жыпар жыттуу чандана дарагы өспөйт. Дал ошондой эле турмуштук кумарлар тытмалаган көкүрөктө, Буддага ишенүүнүн үрөнү өсө албайт.

Бирок буга карабай, турмуштук кумарлар кайнаган көкүрөктө кубанычтын гүлү гүлдөп өсөт. Бул гүлдүн тамыры ал адамдын көкүрөгүндө эмес ал башка жерде. Ал Будданын көкүрөгүндө.

Буддага ишенүүчү, көксөөдөн, каардан арылбай, өзү жөнүндө ойлосо, акылсыздыктан башкаларга көз артып, жек көрүп, аларга зыян кылууга аракеттене баштайт. Бирок Буддадан калканыч издеген адам, жогоруда айтылган Будданын улуу иштерин кыла баштайт. Бул акыйкатта таң калыштуу.

II ГЛАВА

ЖАШООГО ЖЕТЕКЧИЛИК

1. ҮЙ-БҮЛӨЛҮК БАКЫТ

1. Кырсык, балээ ичтен чыгарын билбөө жана ал батыштан же чыгыштан келет деп ойлоо келесоолук. Ичтен өзүндү тартипке салбай туруп, сырттан өзүндү коргоо туура эмес.

Адамдар адатта, эртең менен туруп, тишин тазалайт, жуунат, алты тарапка батышка, чыгышка, түндүккө, түштүккө, о.э. жогоруга жана төмөнгө сыйынат. Кырсык келүүчү жолдорду бекитет, күн жакшы тийишин каалайт.

Бирок Будданын окуусу боюнча башкача кылуу керек. Алты тараптын туура акыйкатын урматтоо керек, акыл-эс менен иш жана жакшылык кылуу керек, ошондо өзүндү кырсыктан, балээден коргоошун мүмкүн.

Алты тараптын акыйкатын бузбаш үчүн, биринчиден төрт ыплас кадамдан бошонуп, жандын төрт начар кубулуп чыгышын кесип жана

Үйдү бүлдүрүүчү алты кадамды жок кылыш керек.

Төрт кадамдын ыпластыгы — бул тирүү жандарды өлтүрүү, уурулук кылуу, ойнош күтүү жана калп сүйлөө.

Жандын төрт начар кубулуп чыгышы — бул көксөө, ачуу-каар, акылсыздык жана коркуу.

Үйдү бүлдүрүүгө алып баруучу алты кадам — бул ичимдикке берилүү, түн бою сайрандоо, музыка жана театрга берилүү, кумар оюндарын ойноо, жаман кишилер менен достошуу жана өзүнүн ишинен качуу.

Төрт кадамдын киринен тазаланып, жандын төрт начар кубулушун кесип жана үйдү бүлдүрүүчү алты жолду таап, акыйкаттын алты тарабына сыйынуу керек.

Акыйкаттын алты тарабы — бул чыгышка ата-эне жана балдар жолу, түштүккө окутуучу жана окуучу жолу, батышка жубайлар жолу, түндүккө достор жолу, төмөнгө кожоюндун жолу, жогоруга Будданын окуусуна ишенүү жолу.

Биринчиден ата-эненин жана балдардын жолун кармоо керек. Бул баланын беш милдетин билдирет: ата-энеге кызмат кылуу, үй иштери боюнча жардамдашуу, "жети аталыкты" баалоо, мурасты сактоо жана алар өткөндөн кийин аза күтүү каадасын аткаруу.

Ата-эне да балдарына карата беш милдетти кармаш керек: алар жамандыктын жолун кесип, балдарды жакшылыкка окутуу, жакшы тарбия берүү, аларга жакшы жубай табуу, ыңгайы келген учурда үйдү мураска өткөрүп берүү. Эгерде ата-энелер жана балдар өздөрүнүн милдеттерин бекем кармап аткарса, үй-бүлөдө тынчтык жана бейпилдик болуп, балдар жана ата-энелер ортосунда келишпестик болбойт.

Окутуучунун жана окуучунун түштүк жолу — бул демек, окуучулар өзүнүн окутуучусун тике туруп тосууга тийиш, ага ишенимдүү кызмат кылып, анын буйруктарына баш ийип, ага белек берип жана окуусун көңүл коюп угуусу керек дегенди билдирет.

А окутуучу өз кезегинде өзүн туура алып жүрүп, окуучуларга үлгү болууга, өзү эмнеге үйрөнсө, окуучуларды ошого туура айтып, туура окутууга жана окуучуларынын атакка ээ болушун ар тараптан коргоп, кам көрүшү керек. Мына ошондо окутуучу менен окуучунун ортосундагы мамиле идеалдуу болот.

Жубайлардын батыш жолунда күйөөсү аялын урматтоого, ага сылык болуп, ишенимдүү мамиле кылууга тийиш. Бүт чарбалык иштерди ага тапшырып, кээде белек берүүсү керек. А аял күйөөсүнө карап, үйдү иреттүү, таза кармап, кызматкерлерге жакшы мамиле жасоого тийиш,

ишенимдүүлүктү сактап, күйөөсүнүн тапканын чачпай, чарбалык иштерди жакшы башкаруусу керек. Ошондо жубайларда ынтымак болот жана аларда ажырашуу болбойт.

Достордун түндүк жолунда бирин-бири толуктап, бири-бирине боорукер болуп, бирдей пайда, ыңгайлуулук үчүн кам көрүп жана ар дайым бири-бирине сезимтал болуш керек.

Досуң жаман жолго түшүп калбасына көз салып, эгерде ал жаман жолго түшсө, анда анын абалын байкап туруу керек, качан дос кыйынчылыкта калганда кеңеш берип, жардам көрсөтүү керек, качан ал кырсыкка кабылганда, жардамга кол сунуу керек, эгерде зарылдык чыкса, анын аял жана балдарына көз салып, кам көрүү керек. Мына ошондо достордун мамилеси жакшы болуп, алар бактылуу болот.

Төмөндөгү кожоюндун жана кызматкерлердин жолунда кожоюну беш милдетти аткаруу керек: кызматкерлерге күчүнө жараша жумуш берүү; кызматкерлерге жакшы төлөө; кызматкер ооруп калганда кам көрүп, аны кароо; бардык сейрек буюмдарды кызматкерлер менен бөлүшүү; убак-убагы менен ага дем алыш берүү.

А кызматкерлер өздөрү тараптан, беш милдетти кармоого, аткарууга тийиш. Эртең менен кожоюндан эрте туруу, а кечинде андан кеч жатуу. Өз ишин жакшы билип, чынчыл болуу. Ошондой эле

кожоюндун атын булгабоого ар качан аракеттенүү. Ошондо кожоюн менен кызматкердин ортосунда түшүнүүчүлүк болуп, алар тынчтыкта жана ынтымакта жашайт.

Будданын окуусуна ишенгендин жолунда ар бир үй-бүлөдө Будданын окуусу болууга тийиш. Окутулуп жаткан адам өзүнүн окутуучусуна урматтаган сезим менен мамиле кылуу керек, ошондой сезимге бүткүл денеси, оозу жана жаны толуп турууга тийиш. Ал окутуучуну сылык тосуп, анын окуусун ишенимдүү тутуп жана ага белек алып келүүсү керек.

Будданын окуусун айтып, жайылтып жүргөн окутуучу окууну жакшы түшүнүп, жамандыктан четтеп, жакшылыкка үндөп, туура жолго чакырууга тийиш, окуучуларын жетектөөдө, алардын жан дүйнөсү тынчтык алгандай денгээлде иш жүргүзүүсү керек. Ошондо бүт үй-бүлө ошол жолго түшүп, окууну аярлык менен сактайт жана ал үй-бүлөдө бакыт болот.

Алты тарапка сыйынуу — бул кырсыктан качууну көздөп, алты тарапка сыйынуу эмес. Бул демек акыйкаттын алты тарабына түшүү, тутуу жана кырсыктын ичтен пайда болбоосуна аракеттенүү.

2. Адам досторду, достошууга боло турганын жана достошууга болбой турганын айрый билиши керек.

Кошоматчы жана бал тилге салуучулар, сарандар менен достошууга болбойт, ысырапчыл адам менен да достошууга болбойт.

Кыйын убакта калганында жардамга келүүгө, кубаныч жана кайгыңды тең бөлүүгө даяр турган, пайдалуу кеңеш берүүгө сарандык кылбаган жана чексиз боорукерлиги менен айырмаланган адам менен достошуу керек.

Сенин туура жолдон тайбашыңа көз салган, сен жөнүндө жан дүйнөсүндө чоочулаган, сени кырсыкта жубаткан, керек учурда сага жардам берүүдө өзүн аябаган, сенин сырыңды сактаган жана дайыма туура кеңеш берген адам менен достошуу жана ага кызмат кылуу керек.

Мындай досту табуу кыйын, өзүн ошондой дос болууга аракеттенүүң керек. Жакшы адам өзүнүн жакшы иштери менен адамдарга күн болуп калат.

3. Ата-энеге болгон улуу карызды эч нерсе менен төлөө мүмкүн эмес. Жүз жыл атанды оң ийинине, апанды сол ийиниңе көтөрүп жүрсөң да ал карызды төлөй албайсың.

Жүз жыл бою ата-энеңди жыпар жыттуу ваннада күнү-түнү жуунтсаң да, идеалдуу бала катары аларга ар тараптан кам көрсөң да, аларды такка отургузуп

Жашоого жетекчилик

байлык, салтанат менен курчасан да улуу карызды төлөй албайсын.

Бирок алар Буддага ишенгендей кылсаң, туура эмес жолдон туура жолго өткөрсөн, сараңдыктан баш тартып, белек кылууну кубанычына айлантсаң, анда улуу карызды төлөө мүмкүн. Мүмкүн бул улуу карызды төлөөдөн да чоң болот.

Ата-энесин урматтаган жана сүйгөн үйдө, Будда жана кудай жашайт.

4. Үй-бүлөдө көбүнчө жан дүйнөлөр пикир алышып, сүйлөшүшөт. Ошондуктан эгерде үй-бүлө ынтымактуу болсо, ал кооз, гүлдөп жаткан бакчадай. Бирок эгерде жан дүйнөлөрдүн гармониясы бузулса, чыр-чатак башталып, үй-бүлө бузулууга барат.

Мындай учурда, башканы күнөөлөбөй, өзүңдүн жаның жөнүндө кам көрүп, туура жол менен баруу керек.

5. Илгерки заманда терең ишенген жаш адам жашаптыр. Качан атасы өлгөндө, ал апасы менен бирге жашап калат. Алар бири-бирин жакшы көрүп, сонун жашашкан, көп узабай уулу үйлөнүп, алар үчөөсү жашап калат.

Башында баары жакшы жүрүп, баары бактылуу болот. Бир жолу болбогон нерседен кайнене менен келиндин ортосунда түшүнбөстүк пайда болот. Чыр-чатак башталып, алар эч токтобойт. Акырында картаң эне чыдабай, жаштарды таштап, үйдөн чыгып кетет.

Апасы үйдөн кеткенден кийин, жаш келин уул төрөйт. Кайненеси менен бирге жашаганда кайненесин таарынткандыктан, анын барында төрөй албагандыгы жөнүндөгү келиндин арызы, кайнене үйдөн кеткенден кийин кудай ага бала бергени жөнүндөгү кеп, жалгыз жашаган кайнененин кулагына жетет.

Кайнене каарлана ачууланып кыйкырып жиберет: "Дүйнөдө адилеттик жок. Эгерде кайненесин кууп жиберген келинге кудай бала берсе, анда бул буту асман караган адилеттүүлүк!" — деп.

"Мындай адилеттүүлүктү көмүш керек" — деп кыйкырып, ал мүрзө тарапка жөнөйт.

Кудай бул жөнүндө билип, анын алдына чыгат. Ал аны сурамжылап, анан акыл айта баштады, бирок картаң эне аны укпай койду.

Ошондо кудай ага: "Жакшы, кел анда сенин

жек көрүндү келининди жана неберенди өрттөп жиберейин. Сен ошондо кубанасыңбы?"— дейт.

Бул сөздөрдөн кийин кайнене эсине келип, өзүнүн туура эмес кылганын түшүнөт, күнөөсүнө тобо кылып, келини менен небересинин өмүрүн сакташын кудайдан суранат. Ушул кезге чейин жанылышып жүрүшкөнүн уул менен келин да түшүнүшөт. Алар апасына келишип, аны мазардан кайтуучу жолдон кезиктиришет. Кудай кайнене менен келинди жараштырды жана үй-бүлөгө тынчтык кайрып берди.

Эгерде адилеттүүлүктөн баш тартпасаң, окуу түбөлүккө өлбөйт. Окуу жашабай калгандыктан жоголбойт, а адилеттүүлүк жөнүндө унутуп калгандыктан жоголот.

Жан менен жандын карама-каршы келиши акыйкатта коркунучтуу балээге алып келет. Кичинекей түшүнбөстүк да артынан чоң балээни ээрчитип келет. Үй-бүлөлүк турмушта дал ошондон эң көп коркуу керек.

6. Өз үй-бүлөсүн кармоо үчүн адам кумурскадай же аарыдай иштеш керек. Ал башкага ишенбей, бирөө бир нерсе берет деп күтпөшү керек.

Иштеп тапкан байлыкты өзүмдүкү деп гана ойлоп, өзүнө гана жумшоо керек эмес. Бир бөлүгүн

башка адамдарга берип, дагы бир бөлүгүн кара күнгө калтыруу керек. Эгерде ал мамлекеттин, коомдун же Будда окуусунун пайдасына кетсе кубануу керек.

Дүйнөдө "өзүмдүкү" деген эч нерсе жок. Баары түзүлгөн шартка ылайык сага келет жана сен аны убактылуу пайдалануу үчүн аласың. Ошондуктан баарына өтө этияттык менен мамиле кылуу керек.

7. Качан Удаян хандын аялы Сямавати Анандага 500 кийим белек алып келгенде, ал ыраазылык менен бул белекти кабыл алат.

Качан бул жөнүндө хан билгенде, ал мүмкүн Ананда сараңдыктан кабыл алды деп ойлоду. Ал Анандага келди да, андан сурады:

"Асылзаада, бир убакта 500 кийим алып, эмне кыласың?"

Ананда ага жооп берди: "Хан көп кечилдер кооноргон кийим менен жүрөт. Мен аларга жаңы кийим бергим келет." "Коонөрүп, эскирген кийимди эмне кыласың сен?" "Кооноргон кийимден биз шейшеп жасайбыз." "Эски шейшептерди эмне кыласың?" "Аларды жаздык тыш кылабыз." "А, эски жаздык тыштардычы?" "Аларды полго төшөөчү кылып тигебиз." "А, эски төшөөчүлөрдүчү?" "Бут

арчуучу килем кылабыз." "А, эски килемдерди эмне кыласыңар?" "Алардан пол жуучу чүпүрөк кылабыз." "А эски чүпүрөктөрдүчү?" "Хан, эски пол жуучу чүпүрөктөрдү биз майда кесиндиге бөлүп, ылайга кошобуз. Ал ылайдан дубал тургузуп, үй курабыз."

Буюмдарга, нерселерге этияттык, сарамжалдуулук менен мамиле кылыш керек. Аларды туура пайдалануу керек. Мына ошентип "өзүңдүн" буюмдарыңды эмес, бизге убактылуу пайдаланууга бергенди пайдалануу керек.

2. АЯЛДЫН ЖАШООСУ

1. Аялдын төрт түрү бар. Биринчи түрдөгү аялдар болбогон нерсеге ачууланат, алар кежир, сараң, башканын бактысына көз артат жана садага жасабайт.

Экинчи түрдөгү аялдар тез-тез ачууланат, кежир жана сараң, бирок башканын бактысына көз артпайт жана садага алып келет.

Үчүнчү түрдөгү аялдар айкөл, анча ачууланбайт. Алар кежир эмес, өздөрүнүн каалоолорун кармай алат, бирок башкаларга көз артат жана садага жасабайт.

Төртүнчү түрдөгү аялдар айкөл, эч качан ачууланбайт, алар өздөрүнүн каалоолорун кармайт жана дайыма жоош, тынч, башкаларга көз артпайт жана садага жасайт.

2. Качан кыз турмушка чыкканда, ага төмөн-күлөрдү унутууга болбойт. Күйөөсүнүн ата-энесин урматтап, аларга кызмат кылууну, күйөөсүнүн ата-энеси жаштардын ыңгай, пайдасы жөнүндө кам көргөн, акылдуу коргоочуларыбыз болот деп ойлоосу керек, ошондуктан аларга ыраазылык сезим менен кызмат кылып, ар дайым аларга таяныч, жөлөк болууга аракет кылуу керек.

Күйөөсүнүн окутуучусу аны ыйык окууга окутууда, ошондуктан аял күйөөсүнүн окутуучусуна таазим кылып, аны урматташ керек. Анткени адам рухий окутуучусуз жашай албайт.

Күйөөсүнүн ишин түшүнүп, ага жардам берүү үчүн, аял өзү окуп, өзүнүн сабатын ачып, билимге жетүүнүн үстүндө иштөөсү керек. Күйөөсүнүн турмушуна жат адамдын турмушундай көңүлкош мамиле кылууга болбойт.

Күйөөсүнүн кол астындагылардын жана иш боюнча ага келгендердин мүнөзүн, жөндөмүн билүүгө аракеттенип, аларга жакшы мамиле кылуусу керек. Күйөөсүнүн тапканына сарамжалдуулук менен мамиле кылып, өзүнө ашык акча жумшабоо керек.

3. Күйөө менен аялдын мамилеси ыңгайлуулуктан эле орнотулган, түзүлгөн эмес. Жана бир үйдө жашагандыктан да эле эмес. Эр жана катын ыйык окуу боюнча өздөрүнүн жандарын жетилтүү, өнүктүрүүсү керек.

Бир кезде башкаларга идеалдуу жубайлардын үлгүсү катары көрсөтүлгөн жубайлар, бир жолу рухий көкөлөгөн инсанга келип, Ага төмөнкү сөздөр менен кайрылышты: "Эң Азирети, биз балачактан бери бири-бирибиз менен таанышпыз, а качан чоңойгонубузда, үйлөнүшүп алдык. Ушул кезге чейин бири-бирибиздин "көзүбүзгө чөп салуу" жөнүндө ойлоп да койбодук. Биз тиги дүйнөдө да, ушул дүйнөдөгүдөй бири-бирибизди сүйүп жашагыбыз келет. Айтчы, биздин кыял, каалоо турмушка ашуу үчүн биз эмне кылышыбыз керек. Азирети минтип жооп берди: "Ал үчүн силер бир ишенимге келишиңер керек. Эгерде силер бирге окуунун артынан түшсөнөр, бирге жаныңарды өнүктүрсөнөр, бирге садага берсенер, бирге акылга ээ болосуңар, силер тиги дүйнөдө да жаныңар бир болуп жашай аласыңар."

4. Анатхапиндада аттуу бай көпөстүн улуу уулуна күйөөгө чыккан Суджата өтө текебер аял эле. Ал эч кимди урматтабач, күйөөсүнүн, ата-энесинин буйруктарын укпоочу, мына ошондуктан үй-бүлөдө дайыма келишпестик болгон.

Бир жолу Азирети, бай көпөстүн алдына келип, үй-бүлөнүн кандай абалда экенин көрөт. Ал өзүнө жаш келин Суджатаны чакырып минтет: "Суджата, дүйнөдө аялдын жети түрү бар. Биринчи түрү – киши өлтүргүчтөрдөй аялдар. Аларда ышлас жандим, алар өз күйөөсүн сүйбөйт жана урматтабайт, күйөөсүнүн "көзүнө чөп салат", акыр аягында башка эркекке кетип калат.

Экинчи түрү – уурулардай аялдар. Алар күйөөсүнүн ишин түшүнбөйт, өзүнүн кур дымагын канааттандырууну гана ойлойт, өзүн тойгузуу, ыраазылантуу үчүн күйөөсүнүн тапканын чачат, ошону менен күйөөсүн карактап уурдайт.

Үчүнчү түрү – кожоюндай аялдар. Алар үй ишин жүргүзбөйт, эринчээк, жалкоо жана өздөрүнүн талабын канааттандыруу менен гана алек, алар адамдарга орой мамиле жасайт жана дайыма өз күйөөсүн тилдейт.

Төртүнчү түрү – энелердей аялдар. Алар күйөөсүнө кам көрүп, эркелетет, күйөөсүн өз баласындай коргойт, күйөөсүнүн тапканына этияттык, сарамжалдуулук менен мамиле кылат.

Бешинчи түрү – кичи карындаштай аялдар. Алар ишенимдүүлүк менен күйөөсүнө кызмат кылат. Эжелерине кандай сүйүү менен кызмат кылса, күйөөсүнө да ошондой мамиле кылат. Алар – жупуну жана сабырдуу.

Алтынчы түрү – достордой аялдар. Эски достор бир нече жылдан соң кезигишкендей алар күйөөсүнө дайыма кубаныч таргуулайт. Алар өздөрүн туура алып жүрөт, момун, күйөөсүн урматтайт.

Жетинчи түрү – кызматкерлердей аялдар. Алар күйөөсүнө ишенимдүү кызмат кылып, аны урматтайт, бардык буйруктарына каяшасыз баш ийет, ачууланышпайт жана таарынышпайт, алар күйөөсү бактылуу болуш үчүн баарын жасашат.

Суджата, ушул аялзатынын жети түрүнүн кайсы бирине окшогуң келет?"

Бул сөздөрдөн кийин Суджата уялып, күнөөлөрү үчүн кечирим сурап, убадасын берет. Ал кызматчыдай болуп кызмат кылып, күйөөсүнө бардык иштери боюнча жардам берүүгө жана аны менен бирге Будда окуусунун жолуна түшүүгө сөз берет.

5. Амрапали Вайсалидеги бай жана белгилүү аял эле, ал көп сандагы жаш жана сулуу сойкуларды өз колуна кармап туруучу. Бир жолу ал жакшы окуу алуу үчүн Буддага барат.

Азирети ага минтет: "Амрапали, аялдын жаны тынчтыгын оңой жоготот жана оңой адашат. Аялзаты сараң, ошондуктан ал зыкымдык кылат жана башкаларга көз артат. Эркекке караганда анын көз ачылууга, тунууга бараткан жолунда тоскоолдуктар көп.

Ошондуктан бул жолдо анын алга басуусу кыйыныраак. Эгерде ал жаш жана сулуу болсо андан таталыраак болот. Ал жолго чыкканда, сүйүү жана байлыктын азгырыктарын жеңип жатып алгалаш керек.

Амрапали аялды өзгөчө азгыруучу сүйүү жана байлык, түбөлүк туруучу асыл кенч эмес. Түбөлүк туруучу асыл кенч болуп бир гана көз ачылуу, тазаруунун жолу эсептелет. Күчтүү адам да ооруу алдында алсыз, жаш адам да картаят жана өмүргө өлүм коркунуч туудуруп турат. Кээде сүйүктүү адамың менен коштошууга, кээде жек көргөн адамың менен бирге болууга мажбурсун, адамдын каалоосу дайыма эле аткарыла бербейт. Бул дүйнө ошондой түзүлгөн.

Ошондуктан бул дүйнөдө сени сактоочу бир гана көз ачылуу, тазаруу жолу боло алат. Тазарууга ашыгуу керек.

Бул окууну уккан Амрапали, Будданын окуучусу болуп, будда коомуна кооз бакты тартуу кылат.

6. Көз ачылуу, тазаруу жолунда аял менен эркектин айырмасы жок. Эгерде аял да тазарууну издесе, ал дагы көз ачылуу, тазаруунун жолундагы болуп калат.

Прасенаджита хандын кызы Айодхия хандын аялы Маллика көз ачылуу, тазаруу жолунун жолдоочусу эле, ал Азиретинин окуусунан тирек таап, Азиретиге он ант берет.

"Азирети, бүгүнкү күндөн тартып, көз ачылуу, тазарууга жетмейинче, биринчиден мен, ыйык осуятты бузбайм. Экинчиден, менден улуулардын алдында текеберленбейм. Үчүнчүдөн, эч кимге ачууланбайм. Төртүнчүдөн, бирөлөрдүн сыртына да, буюмдарына да көз артпайм. Бешинчиден, мен өзүмдүн жанымды да, нерселерди да аябайм. Алтынчыдан, өзүм үчүн нерселерди сактабайм, алар бактылуу болсун үчүн аларды кембагал адамдар менен бөлүшөм. Жетинчиден, мен садага алып келсем, баарына мээримдүү болом, башкаларга пайдалуу боло тургандын баарын жасайм, башкалардын ордуна өзүмдү коюп туруп, алар жөнүндө ойлойм. Булардын баарын өзүм үчүн эмес, башкалар үчүн, мансап жана ар кандай ойлорду көздөбөй жасайм. Сегизинчиден, эгерде жалгыз калганды же түрмөдө отурганды, же оорууну, же башка азап тарткан адамдарды көрсөм, аларды сактап калууга үмүттөнүп, алардын азабын жеңилдетүү үчүн акыйкатка окутам. Тогузунчудан, эгерде, тирүү жаныбарды кармап алган, же аны бош кое бербеген, ар түрдүү осуяттарды бузуп аткарбаган адамды көрсөм, алар ушундай жаман иштерди токтотуусу үчүн күчүмдүн жетишинче кимди

жазалоо керек болсо жазалайм, кимди окутуу керек болсо окутам. Оунчудан, туура окууну угууну унутпайм, анткени билем, эгерде адам туура окууну унутса анда ал бардык нерселерде жашынып турган акыйкат окуудан четтейт, көз ачылуу, тазаруунун жээгине жете албайт.

Андан да андай байкуш адамдарды сактап калуу үчүн менин үч каалоом бар. Биринчиден, менин каалаганым баарынын бейпилдик, тынчтыкта болуусу. Мына ушул аруу – каалоонун аркасында, мен өлгөндөн кийин кандай жашоо албайын, туура окуунун акылын аламын деп мен ишенем.

Экинчиден, туура окуунун акылын алганымда, мен күчүмдү аябай, башкаларды окутууга жумшайм.

Үчүнчүдөн, туура окууну коргоо үчүн өзүмдүн денемди, өмүрүмдү жана бүткүл байлыгымды курман чалууга даярмын."

Үй-бүлөнүн чыныгы мааниси, биргелешип көз ачылуу, тазаруунун жолунда басууда жатат. Мына ушул жолдо басууну каалаган аял, Малликадай улуу каалоолорго ээ болуп, Будданын улуу окуучусу болуп калат.

3. БААРЫ ҮЧҮН

1. Жети окуу мамлекеттин гүлдөп, өнүгүүсүн камсыз кыла алат.

Биринчи — эл саясий маселелерди талкуулоо үчүн тез-тез чогулуп, өз өлкөсүн бекем коргош керек.

Экинчи — бардык социалдык катмардагы адамдар ынтымакта жашап, мамлекеттик ишти бирге талкуулаш керек.

Үчүнчү — эски салттарды урматтап, себепсиз аларды алмаштырбай, сылыктыктын жана парздын эреже-тартибин аткаруу.

Төртүнчү — жыныстык жана жаш боюнча айырмачылыкты моюнга алып, үй-бүлөнүн жана коомдун тазалыгын сактоону кармоо.

Бешинчи — ата-энени кадырлап, улууларды жана окутуучуларды урматтоо.

Алтынчы — түпкү тектерди сыйынуу менен ардактоо керек, жыл сайын алардын мүрзөсүнө барып, эскерүү расмисин өткөрүү зарыл.

Жетинчи — коомдук моралды сактап, жакшы касиеттерди баалап, жакшы касиеттүү окутуучунун окуусун жетекке алып, ага белек апкелүү керек.

Кайсы мамлекет болбосун, эгерде анда ушул

жети окуу бузулбай аткарылса, ал өлкө күмөнсүз гүлдөп өсөт жана башка өлкөлөрдүн урматына ээ болот.

2. Байыркы заманда өз өлкөсүн жакшы башкарган бир хан жашаптыр. Аны акылдуулугу үчүн Улуу Жарык деп аташкан. Өзүнүн мамлекетти башкаруу принцибин түшүндүрүп, ал минткен:

"Алгач, мамлекетти башкарууга киришкенге чейин өз жаныңды көзөмөлгө алууң керек. Өз элиңе мээримдүүлүк менен мамиле кылып, жетектеп, адамдын жан-дилини кирден тазалап жана окутуу керек. Адамдарга туура окуу берүү керек, алар дени жана жаны менен тынчтануусу үчүн жана дүйнөдө бул окуудан жакшы окуу жок экенин түшүнүш керек.

Эгерде жарды келсе, алдына бүт казнаны ачып, эмнени кааласа ошону алуусуна мүмкүндүк берүү керек. Ошол кезде эле аны бардык жамандыктардан алыс болууга ынандыруу зарыл.

Ар бир адам жан дүйнөсүнүн абалына жараша нерселерди башка-башка түрдө көрөт. Керек болсо борбордун жашоочулары да өз шаарын ар түрдүү көрөт. Кээ бирөөлөр кооз деп тапса, башкалар андай дейт. Баары алардын жанынын абалынан жана курчаган чөйрөдөгү кырдаалдан көз каранды.

Окууну урматтаган адам туура жана түз жаны

менен жонөкөй дарактан да, таштан да көз жоосун алган нурлуу түстөрдү көрө алат. Ал эми өз жанын көзөмөлгө алууга аракеттенбеген сараң адамга келишкен, кооз сарай да сулуу көрүнбөйт.

Элдин турмушунда да баары дал ушундай болуп өтөт. Эң башкысы — бул жан, ошондуктан мен мамлекетти башкарууда эң башкысы, бул — элдин өз жанын өнүктүрүүсү — деп ойлойм."

3. Хан айткандай Улуу Жарык — мамлекетти башкарууда башкысы, бул — элдин жанын өнүктүрүп, байытуусу.

Жанды өнүктүрүү — бул демек, көз ачылуу, тазаруунун жолунда болуу. Ошондуктан мамлекетти башкарган адам, эң биринчи Будданын окуусуна ишениш керек.

Эгерде мамлекетти башкарган адам, Буддага, Анын окуусуна ишенип, кайрымдуу жана жакшы касиеттүү адамдарды урматтаса жана аларга белек кылса, анын душманы болбойт, ага эч ким ичтен жамандык каалабайт, анын мамлекети сөзсүз гүлдөп өсөт.

Эгерде мамлекет гүлдөсө, башка өлкөлөрдү басып алуу зарылчылыгы калып, башка өлкөлөр

менен согушуу үчүн курал да керексиз болуп калат.

Натыйжада, эл бактылуу жана жетишкендикте жашайт, бардык катмарлар ынтымакта жана тынчтыкта болуп, жакшылык жана жакшы касиеттүүлүк гүлдөйт, адамдар бирин-бири урматташып, сүйүшөт. Элдин турмушу, абал да жакшы болуп, кескин суук, же жан чыдагыс ысык болбойт, күн да, ай да, жылдыздар да дайыма жанып, жаан жана шамал өз убагында жүрүп жана жай болот, табийгат кырсыктары болбой калат.

4. Падышанын парзы — өз элин коргоо. Хан эл үчүн, ата жана эне, анткени ал аны мыйзамдары менен коргойт. Ата-эне баласына мамиле кылгандай ал өз элине этияттуулук менен мамиле кылууга тийиш. Баланын ыйлаганын күтпөстөн жалайыгын алмаштыргандай эле, хан да өз элинин бактысы үчүн кам көрүп, аны кыйналуудан куткаруусу керек. Хан үчүн эл — бул акыйкатта мамлекеттин асыл кенчи. Анткени элсиз мамлекет болбойт. Ал эми, эл ыраазылыкта жашаганда гана, мамлекет күчтүү жана бекем болот.

Хан ар дайым өз элинин камын көрүш керек. Ал элдин бардык кубанычын жана кайгысын билип, анын гүлдөөсүнө кам көрүүгө тийиш. Ал үчүн хан

баары жөнүндө: суу жөнүндө, шамал жөнүндө, жамгыр жөнүндө, эгиндин түшүмдүүлүгүн көрө билип, кургакчылыкты алдына ала байкап, элдин кубанычы жана көйгөйүн билүүсү керек, ал кылмыш кылгандар жана сый-урматка татыктуулар жөнүндө жакшы кабардар болууга тийиш. Кылмыш кылгандарды, кылмыштын оорчулугуна жараша жазалап, мыкты адамдарды сыйлоосу керек.

Хан өз элин жакшы билүүгө тийиш. Качан элге берүү керек болгондо, убагында берүү керек. Качан элден алуу керек болгондо, өтө этият өлчөп алуу керек. Салык элди талап-тоноп алгандай денгээлде көп болбош керек. Ошондо эл ыраазылыкта жашайт.

Хан өзүнүн күчү жана бийлиги менен элди коргойт. Ким элдин камын өз камындай көрсө, ал чыныгы падыша деп аталат.

5. Хандардын ханы болуп Акыйкаттын Ханы саналат. Анын ата-теги туура жана белгилүү. Ал бүткүл дүйнө өлкөлөрүн башкарып эле калбастан, окууну кастарлап-урматтайт.

Бул хан кайда барбасын, ошол жерде талаш-тартыш, таарыныч да жок болот. Ал жакшылыктарды акыйкаттын кубаты менен жасайт. Элге ыраазылык жана тынчтык апкелип, жамандыктын тамырын кесет.

Акыйкаттын Ханы ал акыл-эстүү: өлтүрбөйт, уурулук кылбайт, ойнош күтпөйт, алдабайт, жаман сүйлөбөйт, эки жүздөнбөйт, кур бекер келжиребейт, саран-дыкты билбейт, ачууланбайт. Ал ушул он жакшы иши менен элдеги он жамандыкты жоготот.

Ал акыйкаттын кубаты менен башкарган-дандыктан ченемсиз кубаттуу. Каерде болсо ошол жерде согуш жана таарыныч жоголуп, адамдар ортосунда жаңжал токтойт. Натыйжада эл тынч, а мамлекет бекем. Эл жашоого ырахаттана жашайт. Ошондуктан аны Акыйкат Ханы деп аташат. Ошентип, Акыйкат Ханы бардык хандардын сактоочусу, алар анын жардамы менен өз өлкөлөрүн Будданын окуусуна ылайык жакшы башкарат.

6. Кылмышты териштирип жатып, хан ага кайрымдуулук жана боорукерлик менен мамиле кылуусу керек. Баарын тунук акылы менен тескеп, ал беш принципти жетекчиликке алууга тийиш. Ал төмөнкү принциптер.

Биринчи – ал чыныгы болгон нерсеге негиздениш керек. Ал нерселердин чыныгы абалын тактап, мына ошол чындыктын негизинде чечим чыгарууга милдеттүү.

Экинчи — жазаны Хан өзү күчүнө кирип тур-

ганда салуу керек. Эгерде хан күчүндө болсо, жаза таасирин тийгизет. Ал эми күчүндө эмес болсо, тартипсиздикти гана жаратат. Ошондуктан хан качан күчүндө болорун күтүш керек.

Үчүнчү — кылмыштын жыйынтыгына карап эмес, кылмышка эмне түрткү бергенине карап соттоо керек. Кылмышкердин жан дүйнөсүнө үнүлүп көрүп, тактап чыгып, ал кылмышты атайын жасадыбы же кокусунан экендиги териштирүү зарыл. Эгерде атайлап жасабаса анда аны кечирген жакшы.

Төртүнчү — кылмышкер менен сылык мамиле кылып, эч качан ага оройлук көрсөтпөө керек. Бул кылмышкердин кайсы мыйзамды бузганын тактоо жана аны ашыкча жазалабоо үчүн керек. Андан да, жакшы жана мээримдүү сөздөр менен кылмышкердин жан дүйнөсүн козгоп, жасаган кылмышына өкүндүрүү зарыл.

Бешинчи — кылмышкерге жек көрүү менен эмес, кайрымдуулук жана боорукерлик менен мамиле кылуу керек. Кылмышты жаман көрүп жатып, адамды жаман көрүүгө болбойт. Кылмышкерди жасаган кылмышына өкүнтүү үчүн, кайрымдуулук жана боорукердик керек.

7. Эгерде маанилүү орундагы министр мамлекеттин кызыкчылыгын унутуп, жеке кызыкчылыгы жөнүндө гана кам көрүп, кызмат абалынан пайдаланып пара алса, ошонусу менен коомдук

моралды чиритип бузат, адамдар бири-бирин алдай баштайт, күчтүүлөр күчсүздөрдү кысып, асыл-заадалар төмөнкүлөрдү жек көрүп, байлар кембагаларды алдап, адилеттүүлүк жоголот. Балээ, кырсыктар көбөйөт.

Андай убакта ишенимдүү министрлер иштен четтетилет, чынчыл, абийирдүү адамдар өз өмүрүнөн коркуп унчукпай калат. Эки жүздүүлөр гана маанилүү орундарды ээлеп, бийликтен кыянатчылык менен пайдаланып байып, эл жакырлыкка бата берет.

Иштин мындай абалында хандын буйруктары аткарылбайт, анын бийлиги бошондойт.

Андай кара санатайлар элди бактыдан ажыратат, ошондуктан андайлар мамлекеттин эң жаман душмандары. Алар жогорудагыларды алдашат, төмөн тургандарды бузат, алар мамлекетке келүүчү кырсыктын булагы болуп кызмат кылат. Мындай кара санатайларды хан өзгөчө катуу жазалаш керек.

Эгерде ханы ыйык окууга ылайык адилеттүү мыйзамдары менен башкарган мамлекетте өздөрүнүн ата-энесин урмат кылбай, үй-бүлөсү жөнүндө кам көрбөй, ата-энесине көңүл бөлбөй же алардан баарын тартып алып, аларды укпай жүргөн адамдары бар болсо, андайларды кара мүртөздөрдүн катарына кошуу керек.

Анткени ата-эненин алдында баланын карызы ушунчалык эбегейсиз, аны балдар — эч нерсе менен

кайтара албайт. Өз ата-энесин урматтабаган жана өз кожоюнуна ишенимдүү кызмат кылбаган кылмышкерди катуу жазалоо керек.

Эгерде ыйык окууга ылайык адилеттүү мыйзамдар менен хан башкарган мамлекетте үч асылдыкка ишенбеген б.а. Буддага, Анын окуусуна жана будда коомуна, кечилканаларды талкалаган жана сыйынуучу дубаларды өрттөгө, кечилдерди куугунтуктаган, ошондой эле Будда окуусун ар кандайча бузган адамдар болсо, андайлар эң оор кылмышкерлер болуп саналат.

Анткени мындай иш-аракеттер бардык жакшы нерселерге негиз болгон элдин ишенимине доо кетирет. Алар бардык жакшы умтулууларды жок кылып, өздөрүнө өздөрү көр казат.

Бул үч кылмышкерлик эң оор жана андайларды эң катуу жаза менен жазалаш керек. Башка бардык кылмыштар буларга салыштырганда: анча-мынча жеңилерээк болуп саналат.

8. Эгерде ыйык окууга ылайык мамлекетти башкарган ханды бийликтен кетирүүгө уюмдашуу жүрсө же тышкы душман кол салса, ал үч ынанымга ээ болуш керек.

Биринчиден, ал билиш керек, кутумдар же тышкы душмандар адамдарды гана өлтүрөт жана элди кулдукка алгысы келет, ошондуктан ал колго курал алып, элин куткарууга милдеттүү.

Экинчиден, эгерде мүмкүнчүлүк болсо, күч колдонбой туруп кутумдарды басып, тышкы душмандарды токтотуу керек.

Үчүнчүдөн, душманды өлтүрүүгө эмес, туткунга алууга, аны өлтүрбөй, куралсыздандырууга аракет кылуу керек.

Мына ушул үч ынанымга таянып, Хан өз аскерине тийиштүү буйруктарды берип, согуш жүргүзүүчү өңүттөргө аскерлерди коюп, согушууга даярдык көрүүсү керек.

Мындай учурда жоокерлер өз ханынын жакшы касиеттерине, анын бекемдигине жана улуулугуна ыраазы болушат. Алар кандай согуш жүргүзүшөөрүн түшүнүп, өзүнүн ханын колдойт. Өз ханынын кайрымдуу жана боорукерлигине ишенип, алар өз өмүрүн аябай салгылашат, ошондуктан андай хан дайыма жеңип чыгат. Ошону менен анын жеңиштери жакшы касиеттер менен коштолот.

III ГЛАВА

БУДДАНЫН БАК-ТААЛАЙЛУУ ЖЕРГЕСИН КУРУУ

1. ЫНТЫМАКТУУ КООМЧУЛУК

1. Караңгылыктан түнөргөн кең түздүк гана бар эле. Эч жерде жарык жок эле. Түздүктө сансыз тирүү жандыктар жашачу.

Караңгылыктын айынан тирүү жандыктар бири-бири билбей, ар бир жандык жалгыз эле. Алар жалгыздыктан азап тартып, кыйналып жашоочу. Алардын жашоосу кусалыкка толо эле.

Капыс жарык пайда болду. Күтүүсүз жерден башында оту жантан улуу адам көрүндү. Караңгы түздүк заматта жарык менен жаркырады.

Ушул кезге чейин караңгыда боортоктоп жүргөн түрдүү жаныбарлар бутуна туруп, айланасын карады. Айланасында өзүнө окшош көптөгөн жаныбарлар жүргөнүн көрүштү. Кубанычтуу кыйкырык менен бирин-бири көздөй чуркашып, кучакташып, каткыра күлүшүп, сүйлөшө башташты.

Бул жерде түздүк жашоону билдирет. Караңгылык бул туура акылдын жарыгынын жоктугу. Жан дүйнөдө акылдын жарыгы болбогондуктан, достошо алышпайт. Алар жалгыз

төрөлүп, жалгыздыкта өлүшөт. Алар таптакыр жалгыз, жөнсүз эле түйшүк, убаракерчилик тартып, жалгыздыктан кыйналып жүрүшөт.

Башында от жанган улуу адам көрүндү — бул демек Будда акыл жарыгы менен жашоого келгени.

Ушул жарыктын жарыгы менен адамдар биринчи жолу өзүн таанып-билип, башкаларды көрө алат. Таң калышып, кубанышып, бири-бирине умтулушат, ошол жерде алардын ортосунда достук жаралат.

Канча миллиондогон адам жашабасын, эгерде алар бири-бирин билбесе, бул коом эмес.

Коом — бул адамдардын жамааты, анда чыныгы акылдын жарыгы жанып, адамдар бири-бири менен таанышып, бири-бирине ишенет жана тынчтыкта, ынтымакта жашашат.

2. Жарык дүйнөдө жамааттын үч түрү бар.

Биринчи түрү — жетекчинин байлыгы жана бийлиги менен гана кармалып турган жамаат.

Будданын бак-таалайлуу жергесин куруу

Экинчи түрү — адамдар жеке эсептери менен чогулган жамаат, алардын эсептери туура чыгып жатканда ал жамаатар жашоосун уланта берет.

Үчүнчү түрү — бул жамаатка адамдар ыйык окуунун чакыруусу менен чогулат, анда жашоо тынчтыкта жана ынтымакта болот.

Ушул үч түрдөгү жамааттын ичинен үчүнчү түрү анык жамаат. Бул жамааттын мүчөлөрүнүн жан дилдери бир болуп, бирге жашашат, ал ар түрдүү жакшы касиеттерди жаратат, ошондуктан анда тынчтык, кубаныч, ыраазылык жана бакыт бийлик жүргүзөт.

Тоого жааган жамгыр, аз-аздан тоонун кичинекей агын суусуна кошулуп, биригип, акырында океанга барып кошулуучу жээги толгон дарыяга айланчудай, адамдар да ар түрдүү абалда жана жашта болуп, окуунун жамгыры менен кичи жамааттар коомду түзүп, акырында көз ачылуу, тазаруунун океанына агып кошулушат.

Качан адамдардын жаны суу менен сүттөй кошулганда акыйкатта ынтымактуу жамаат жаралат.

Туура окуу, бул дүйнөдөгү чыныгы ынтымактуу жамаатты түзүчү негизги күч болот. Бул бири-бирин көрүүгө мүмкүндүк берген жарык, бул жандагы туура эмес көрүнүштү четтетүүчү ынтымак жана тынчтык орнотуучу күч. Бул чыныгы жамаатты будда коомчулугу деп атаса болот, анткени ал Будданын окуусунун негизинде түзүлгөн.

Мына ошондуктан жамааттын бардык мүчөсү өз жанын ушул окууга ылайык өнүктүрүүгө тийиш, будда коомчулугунун катарында ар түрдүү адамдар болсо да, ал факт жүзүндө бир ишенимдеги жамаат.

3. Факт жүзүндө бир ишенимдүү жамаат эки түрдөгү мүчөлөрдөн турат. Алардын бир бөлүгү эл арасында Будданын окуусун айтып жайылтса, башкалары кийим, тамак даярдап, алардын жашоосун кармап турат. Биринчи бөлүгү да, экинчи бөлүгү да коомчулукту кеңитип, колдоого милдеттүү, окуунун түбөлүк айтылуусу үчүн алар, бардык күч-аракетин жумшоого тийиш.

Коомчулуктун мүчөлөрү дайыма тынчтыкка жана ынтымакка умтулууга тийиш, алар өз коомчулуктун миссиясын аткаруу үчүн бардык күчүн жумшоого тийиш. Кечилдер жолдоочуларды окутуш керек, а жолдоочулар кечилдин айтканына ишенүүсү

Будданын бак-таалайлуу жергесин куруу

керек. Ошондо кечилдер менен жолдоочулар ортосунда тынчтык жана ынтымак болот.

Алар ынтымакта жана тынчтыкта чыр-чатаксыз жашоого бүт күч–аракетин жумшап, бир ишенимде жашоо бактысы берилгенине кубанып, бири–бирин сүйүп жана жандарынын биригишине аракет кылуусу керек.

4. Коомчулукта тынчтык жана ынтымакка жетүүнүн алты эрежеси бар. Биринчиден, сөздүн ак ниеттүүлүгү. Экинчиден, иштин ак ниеттүүлүгү. Үчүнчүдөн, жандын ак ниеттүүлүгү. Төртүнчүдөн, алынган буюмду, нерсени баарына тең бөлүү. Бешинчиден, жалпы таза осуяттарды аткаруу. Алтынчыдан, баарында туура көз караштын болуусу.

Булардын ичинен эң башкысы алтынчы – туура көз караш эрежеси болуп эсептелет, ал калган беш эреженин ядросу.

Ошондой эле жалпы коомчулук үчүн жети жана мүчөлөр үчүн жети эреже бар. Эгерде бул эрежелерди аткарса, анда коомчулук гүлдөйт. Алгач жалпы коомчулуктун эрежелери:

Биринчи – тез–тез чогулуп окууну угуу жана талкуулоо.

Экинчи – улуулар да, кичүүлөр да ынтымакта жашап, бири-бирин урматтоого тийиш.

Үчүнчү – окууну урматто жана аны алмаштырбоо.

Төртүнчү – улуулар кичүүлөр менен сүйлөшүп жатканда адептүүлүктү сактоо.

Бешинчи – абийирдүүлүк, чынчылдык жана терең урматтоочу сезим өзүн алып жүрүүнүн негизи болуш керек.

Алтынчы – бейпилдикте өз жан дүйнөсүн тазалоо керек. Мына ошондо да бейпил жерге башканы алдыңа киргизип, анан өзүң өтүүң керек.

Жетинчи – адамдарды сүйүү, меймандарды жылуу кабыл алуу, ооруларды аяр кароо. Эгерде ушул жети эреже аткарылса, коомчулуктун тарап кетүүсүнө коркунуч пайда болбойт.

Коомчулуктун ар бир мүчөлөрү үчүн жети эреже: биринчиден, жанды пакиза сактап, өтө артыкбаш нерселерди каалабоо; экинчиден, сарандык касиетти жоготуп, ошол абалды сактоо; үчүнчүдөн, сабырдуулукту сактап, ашыкча сөздөрдү сүйлөбөө; бешинчиден, жупуну болуп, окуунун артынан түшүү; алтынчыдан, бир окуунун артынан түшүп, башка окууларга карабоо; жетинчиден, жөнөкөйлүктү сүйүү, кийим жана тамакка жабышпоо; Эгер, бул жети эреже сакталса, коомго баш-аламандык коопсуздугунун коркунучу туулбайт.

5. Алдыда айтылгандай, будда коомчулугунун жашоосу — бул тынчтык жана ынтымактык. Тынчтык жана ынтымаксыз коомчулук, будда коомчулугу боло албайт, ошондуктан чыр-чатактан качуу керек. Эгерде чыр-чатак пайда болсо, аны токтоосуз четтетүүгө аракет кылуу керек.

Кан менен канды тазалоо, таарыныч менен таарынычты таратуу мүмкүн эмес. Таарынычты унутуп гана жазуу мүмкүн.

6. Илгерки убакта Каламити деген хан жашаптыр, анын мамлекетин кошуна турган согушчул хан Брахмадатта басып алат. Каламити хан уулу жана аялы менен бир топко чейин жашынып жүрөт, бирок көп узабай аларды кармашат. Бир гана хандын уулу качып кутулат.

Ханды дарга асаар күнү, ханзаада атасын куткарууну ойлоп, ыңгайлуу учурду издейт. Бирок андай ыңгайлуу учур болбой, ханзаада атасын кандай дарга асышаарын карап турууга аргасыз болот.

Хан эл арасынан уулун көзү менен таап, өзүнө кайрылып сүйлөгөндөй минтти: "Узак убак бою издебе. Иш кылганда шашпа. Таарыныч унутулганда гана жазылат. "

Ханзаада атасы үчүн өч алууга ант берет. Ыңгайлуу учурдан пайдаланып Брахмадатта ханга кызматкер болуп кирет, узабай ага жакындап, ишеничине кирет.

Бир жолу хан аң уулоого чыгат. Ушул учурдан пайдаланып ханзаада атасынын өчүн алмакчы болот. Ал ханды байкоосуз аскерлерден узатып кетип, тоодо алар экөө гана аң уулап калат. Хан көп узабай чарчап, жаш кызматкердин тизесине башын жөлөп, жерге жатып уктап кетет, кызматкердин ишенимдүүлүгүнө хан шек да кылбайт.

"Өч алуунун сааты келди" - деп чечет ханзаада. Кылычын кынынан сууруп, хандын тамагына такайт. Мына ошол ирмемде ал атасынын өлүм алдында айткан сөзүн эстейт. Ал бир нече жолу кылыч менен хандын тамагын айра саюуга ыкыс берди, бирок андай кыла албады. Ал ошентип эки анжы болуп турганда хан ойгонот. Хан коркунучтуу түш көргөнүн айтат, түшүндө Каламити хандын уулу анын башын кесип салууга аракет кылганын айтат. Ханзаада ханды кармап, көптөн бери каалап жүргөн атасынын өчүн алуу үчүн кылычын көтөрүп, өзүнүн ким экендигин айтат. Бирок дароо кылычын таштап, өзү хан алдына чөгөлөп жыгылат.

Каламити хандын өлүм алдында айткан сөзү Брахмадатта ханга катуу таасир этип, ал ханзааданы кечирет. Ханзаада да атасын өлтүргөн ханды кечирет. Алар жарашып, Брахмадатта хан ханзаадага мамлекетин кайтарып берет. Ошол кезден тартып алар достукта жашап калат.

Будданын бак-таалайлуу жергесин куруу

Каламити хандын өлүм алдында айткан сөздөрүнөн, "узак убак бою издебе" дегени жүрөгүндө жек көрүүнү, узак убак бою алып жүрбө" дегенди түшүндүрөт. А "иште шашылба" дегени "достукту үзүүгө шашылба" дегенди түшүндүрөт.

Таарынычты таарыныч менен жазууга болбойт. Аны унутуп гана жазууга болот.

Тынчтык жана ынтымак өкүм сүргөн будда коомчулугунда бул икаянын сабагын унутууга болбойт. Будда коомчулугунда эле эмес, кадимки турмушта да унутууга болбойт.

2. БУДДАНЫН ДҮЙНӨСҮ

1. Алдың айтылгандай, будда коомчулугунда эн башкысы — бул тынчтык жана ынтымактык. Эгерде коом Будданын окуусун жайылтуу миссиясын унутпаса, анда ал акырындык менен өсүп, ал эми окуу тереңге да, алыска да тарайт.

Окуунун жайылуусу көз ачылуу, тазарууну издеген адамдардын көбөйүүсүн билдирет. Бул ошондой эле наадандыктын жана кумарладын ибилиси башкарган көксөөнүн, ачуу-каардын, акылсыздыктын аскеринин чегинишин жана акылдын, жарыктын, ишенимдин, кубанычтын бийлиги орногонун билдирет.

Ибилистин карамагы кумарга, карангы түнгө, жаңжалга, кылычка, кан төгүлүү жана согушка толгон. Алар ич күйдүлүккө, жек көрүүгө, калпычылыкка, кошоматчылыкка, кулчулукка, жашыруунчулукка жана кемсинтүүлөргө толгон.

Мына эми аларга акыл нурун чачты, кайрымдуулуктун жана боорукерликтин жамгыры жаады, ишеним тамыр жайды, кубанычтын гүлдөрү ачылып, ибилистин карамагындагылар заматта Будданын дүйнөсүнө айланды.

Жылуу шамал жана биринчи гүлдөр жаздын келгенин кабарлагандай, дал ошондой эле адамдын көзү ачылуусу, тунуусу чөптөрдү жана дарактарды, дарыялар жана тоолорду, баарын Будданын дүйнөсүнө айлантат.

2. Туура окууну урматтаган дүйнөдө адамдын жаны пакиза жана бейпил. Анткени адамдарга болгон улуу боорукердиктен Будда дайыма аларды коргойт жана жарытат, мына ошондуктан алардын жамандыкка толгон жаны тазаланат.

Таза жана бейпил жан мезгили келип, терең жан дүйнөгө айланат, туура жолго түшүүчү, садага берүүчү, осуяттарды аткаруучу, чыдамкай, аракет-

Будданын бак-таалайлуу жергесин куруу

чил, момун, акылдуу, кайрымдуу жана боорукер жанга айланат, ал бардык мүмкүнчүлүктөрдү пайдаланып адамдарды туура жолго үндөйт. Ошондуктан Будданын дүйнөсү түзүлөт.

Ошентип, аял, балалуу үй-бүлө, Буддасы бар үй-бүлөгө айланат. Ошентип, социалдык айырмачылык сөзсүз боло турган мамлекетте да Будда башкарган, жандардын бир туугандыгына айланат.

Сарандык менен сокурланган адамдар курган сарай да, Будда үчүн үй эмес. Бирок кичинекей кепе болсо да, түнү менен башынан айдын шооласы түшүп турат. Эгерде анда таза жан дилдүү жана момун адам жашаса, ал Будданын үйү болуп калат.

Эгерде Будданын дүйнөсү жок дегенде бир адамдын дилинде гана орносо, анда ал бир ишенимдегилерди өзүнө тартып, бир туугандыкты түзө баштайт. Бир адамдын Буддадагы ишеними ишенимди үй-бүлөгө таратат, үй-бүлөдөн айылга, кыштактарга, шаарга, өлкөгө, акырында бүткүл дүйнөгө таратат.

Акыйкатта, Буддага ишенимдин жайылышы, Будданын дүйнөсүнүн кеңейишин билдирет.

3. Бул дүйнө, бир жагынан ибилистин карамагында жатат, бул көксөө кумарлардын дүйнөсү, кан төгүлгөн согуш талаасы. Мына ошол дүйнөдөгү көз ачылуу, тазарууга ишенген адам бул дүйнөнү ыпластыкка орогон канды сүткө, кумарды кайрымдуулукка айлантат. Ал дүйнөнү ибилистин колунан чыгарып, Будданын дүйнөсүнө айлантуу үчүн күрөшөт.

Бир чөмүч менен улуу океандын суусун сузуп алуу мүмкүн эмес. Бирок Буддага ишенген адам, канча ирет кайра төрөлсө да, бул ишти аткарууга даяр.

Будда тиги жээкте күтүп турат. Тиги жээк — бул, көксөө, жек көрүү, акылсыздык, кыйналуу жана азап тартуу болбогон көз ачылуу, тазаруунун дүйнөсү. Ал жерде акылдын жарыгы жанып, кайрымдуулук, мээримдүүлүк жана боорукерликтин жамгыры жаап турат.

Ал дүйнөдө – жарык дүйнөдө Будданын окуусун жайылтып жүрүп кыйналган, азап тарткан, кайгырган адамдар дем алат.

Бул жашоо түбөлүк уланып, адашып жүрүүгө кайра кайрылбаган түбөлүк жарык жанган Будданын дүйнөсү.

Акыйкатта Будданын дүйнөсү көз ачылуу, тунуунун кубанычына толгон, ыраң-түстөрдүн жарыгы акылды даңазалап, куштар окууну

Будданын бак-таалайлуу жергесин куруу

мактап турат. Бул адамдар акыркы куткаруучусун тапкан орун.

4. Ал дем алуунун өлкөсү болсо да – жалкоолук үчүн эмес. Гүлдөр төшөлгөн орундар, анда түбөлүк жатып уктоо үчүн эмес. Бул орун күч топтоп алып, өзүнүн ыйык миссиясын андан ары улантуу үчүн.

Будданын иштери эч качан түгөнбөйт. Адамдар жашап турганда ал бүтпөйт, тирүү жандыктар жашап турганда, тирүү жаныбар жандыктардын жаны өз жан дүйнөсүн курууга аракет кылып турганда Будданын жумушу түгөнбөйт.

Будданын балдары, Будданын жардамы менен тиги жээктеги таза дүйнөгө жетишкен, өздөрүнүн мурдакы дүйнөсүнө кайра кайтып, Будданын ишине кошулуусу керек.

Бир шамдан сансыз шамдар күйгүзүлгөндөй Будданын жан дилинин шамы токтобостон адамдардын жан дүйнөсүндө шам күйгүзө берет жана ал түбөлүк уланат.

Будданын балдары бул ишти алып, тынымсыз адамдардын жан дүйнөсүнө от жагышат, алардын көздөрү ачылып, тазаланат. Ошентип, Будданын дүйнөсүн кооздукка бөлөөгө аракеттене берет.

3. БУДДАНЫН ТИРЕГИ

1. Удайна хандын аялы Сямавати Буддага терең ишенчү. Ал хан сарайынын эң акыркы бөлмөлөрүндө жашап, сарайдан эч качан чыккан эмес эле. анын бүкүр кызматкеринин укмуштай эске тутуу жөндөмү бар эле. Ал дайыма Будданын окуусу жөнүндөгү сөздү угуп, өзүнүн мырзайымына дайыма сөзмө - сөз айтып берчү. Ошонун таасири менен ханышанын ишеними андан да бекемделген.

Хандын экинчи аялы ичи тар, көрө албас эле. Ал биринчи аялды жер бетинен жок кылууну көздөп, аны жамандап Удаяны ханга ушактай баштайт. Каарланган хан Сямаватини өлүм жазасына тартмак болот.

Сямавати өлүмгө даяр болуп, хандын алдында баш ийип турду. Бирок хан анын жүзүндөгү кайрымдуулук жана боорукерликтин толуп турганын көрүп, жааны керип ата албайт. Анын каары тарап, ханышадан өзүнүн жосунсуз иши үчүн кечирим сурайт.

Ичи тар экинчи аялы жинденип, хан жок болгондо бир кара мүртөздү жиберип, Сямавати жашаган арткы бөлмөлөрдү өрттөтүп жиберет.

Будданын бак-таалайлуу жергесин куруу

Кызматкерлер жалдырап калышат, бирок ханыша аларды жоошутуп, таңкалууусуз жана коркпостон, Будда окуткандай, өлүмдү баш ийип кабыл алат. Бүкүр кызматкер да өрттө курман болот.

Будданын турмуштук эрчүүчүлөрүнүн арасындагы бардык аялдардан, ушул эки аялга эң бийик, жогорку мактоолор айтылган. Сямавати ханышага эң кайрымдуу, мээримдүү деп, а бүкүр кызматкерге эң момун, кожоюндун айтканын эки дебейт деген атак берилген.

2. Шакья элинин ханы Маханама, Будданын жакын тууганы эле, ал анын окуусуна терең ишенип, анын эң ишенимдүү тарапкерлеринен эле.

Каардуу хан Косалы Вирудака Шакья элине согуш менен келип, жеңип чыкканда, Маханама өз сепилинен чыгып, сепилде жашаган элин сактап калууну Вирудака хандан суранат. Заардуу хан өтүнүчтү четке какканда, Маханама көлмөнүн ичине түшүп, андан чыкканча сепилдин дарбазасын ачып турууну суранат.

Адам суу астында көпкө боло албайт деп чечип, хан Вирудака макул болот.

Маханама сууга түшүп кетет. Сепилдин дарбазасы ачылып, эл кубаныч жаңырткан үн менен сыртка умтулат, эркиндике жетишет. Бирок Маханама суудан чыкпайт. Суу астында ал, чачын жазып жиберип, бир өсүмдүктүн тамырына аны

байлап салат. Маханама өз жанын курмандыка чалып, элин куткарып калат.

3. Кечил аялдардын ичинен Утпалаварнанын акылы эң тунук эле, ал өз акылы менен Маудгальяяна менен теңеле алган. Ал ар дайым кечилдердин коштоосунда окууну жайылтып, алардын ичиндеги эң жакшы жетекчилерден эле.

Өтө таш боор жана коркунучтуу айлакер Девадатта деген киши Аджасатру ханды Будданын окуусуна каршы чыгууга көндүрөт. Бирок хан кийин Будданын ишенимине кирип, Девадаттанын сөздөрүнө кулак салбай коет. Бир жолу Девадатта сарайга ханга киргиси келет, бирок аны дарбазадан өткөрбөй коет. Эмне кыларын билбей ал дарбазанын алдында турганда сарайдын ичинен Утпалаварна чыгып калат. Аны көргөн Девадатта капысынан жинденип, бардык күчү менен аны башка муштап калат.

Ооруга чыдап, Утпалаварна кечилканага кайрылып келет. Таң калган жана кайгырган окуучуларын жубатып, аларга минтет: "Эже-синдилер! Адам жашоосунда эч нерсени алдын ала көрүү мүмкүн эмес. Дүйнөдө баары өтөт, туруктуу эмес. Бир гана көз ачылуу, тазаруунун дүйнөсүбөйпил жана тынч. Силер өзүңөрдүн жаныңарды өнүктүрүүгө жана көз ачылуу, тазарууга жетишүүнөр

керек." Бул сөздөрдү айтып, ал акырын тиги дүйнөгө узап кетет.

4. Көп адамдарды өлтүргөн, мурдакы таш боор кылмышкер Ангулимальяны Будда куткарат, ал анын окуучусу болуп калат. Качан ал "кайырчылык" кылуу үчүн шаарга келгенде адамдар анын мурдакы кылмыштары үчүн куугунга алышып, сабашат.

Бир жолу ал шаарда кайырчылык кылып, садага чогултуп жүргөндө, аны мурда кек сактаган адамдар катуу сабашат. Канга боелуп, ал эптеп кечилканага жетип, Будданын бутуна жыгылат, анын ырайымы менен, Будда ага мурдакы күнөөлөрү үчүн кайгырууга, кыйналууга мүмкүндүк бергендиги үчүн минтет:

Азирети! Мага төрөлгөндөн "зыянсыз" деген ат коюлган эле, бирок өзүмдүн акылсыздыгыман көп адамдарды өлтүрдүм. Өлтүргөн кишинин ар биринен канга боелгон бирден манжа кесип алгандыктан, мени Ангулималья деп атап коюшту, бул манжа чогултуучу дегенди билдирет.

Азыр сенин ырайымың менен мен үч ыйыктыка кызмат кылып, акылымдын аруусуна жетиштим. Жылкыны же уйду баштап айдоо үчүн жишти же камчыны пайдаланышат, бирок сен Азирети жиштин да, камчынын да, илгичтин да жардамысыз эле менин жанымды түз жолго салдың.

Бүгүн болсо өзүмдүн кылмышыма жараша жазаландым. Өмүрүмдүн уланышын да, өлүмдүн тезирээк келишин да сурабай, өзүмдүн убакытымдын келишин мен тынч күтөм.

5. Маудгальяяна жана Шарипутра экөө Будданын эң жакшы окуучуларынан эле. Будданын окуусу адамдардын жанына суудай синип баратканына ичи тарыган "динсиздер" ар тараптан көз артып окуунун жайылышына жолтоолук кыла башташат.

Бирок алар кандай жолтоолук кылбасын, туура окуу кеңири жайыла берет. Ошондо Маудгальяянаны өлтүрүп, Будданы колсуз жанан бутсуз калтырууну көздөшөт.

Маудгальяяна бир-эки жолу "чүрчүттөрдүн" кол салуусунан качып кутулат, бирок үчүнчү жолу алар аны курчап алып, катуу сабашат.

Көзү ачылып, тазарган Маудгальяяна соккуларды беймарал кабыл алып жатты. Анын сөөгүн сындырып, этин тытышты жана башка жырткычтыктарды жасашты, бирок ал момун жаны менен кыйналбай өлдү.

